

personalom ta ekonomika pratsi» haluzi znan 0305 «Economika i pidpriemnytstvo» dennoi formy navchannia [Social Economics: A summary of the lectures for students direct 6.030505 "Human Resources Management and Labor Economics" of the Knowledge 0305 "Economics and Business" of full-time education]. Kyiv: NUKhT, 2013.

Myuller-Armak, A. *Sotsialnoye rynochnoye khozyaystvo. Teoriya i etika ekonomicheskogo poryadka* [Social market economy. Theory and ethics of the economic order]. St. Petersburg: Nauka, 1999.

Yeremenko, V. H. *Sotsialna ekonomika* [Social economy]. Kyiv: Inform.-vydav. tsentr Derzhkomstatu, 2003.

УДК 330.3::331.101.262

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

© 2018 КОЛОМІЄЦЬ В. М.

УДК 330.3::331.101.262

Коломієць В. М. Інституціональна парадигма розвитку людського капіталу

Становлення сучасної концепції людського капіталу пов'язано з розвитком постіндустріального інформаційного суспільства, економіки знань, цифрової економіки. Головну роль в аналізі змісту та ролі людського капіталу спроможна відіграти нова інституціональна економічна теорія. Визначено, що методологія дослідження зміни парадигми в економічній науці залишається предметом дискусії. Концепцію інституціональної парадигми розвитку людського капіталу можна віднести до нової економіки, розвиток якої здійснюється за умови, що наймані працівники уже не завжди відчужуються від відносин власності: він сам стає власником «нових» економічних ресурсів – знань, кваліфікації, досвіду, інформації. Досліджено чинники освіти, охорони здоров'я, що є визначальними в розвитку людського капіталу. Особливу увагу приділено освіті, оскільки вона виступає як інтелектуальний капітал нової економіки, де знання і вміння стають «інтелектуальним принтером 5D», що друкує сучасний людський капітал. Перехід до нової, постіндустріальної економіки характеризується найважливішою довгостроковою тенденцією – прогресом знань і нарощуванням складності соціально-економічного життя; створений потужними факторами інформаційних і комп'ютерних технологій і веде до розширення глобального економічного простору.

Ключові слова: інституціональна парадигма, людський капітал, нова економіка, економіка знань, освіта, інтелектуальний принтер 5D.

Бібл.: 12.

Коломієць Вікторія Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів та економічної безпеки, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна (вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: vik2005vik@meta.ua

УДК 330.3::331.101.262

Коломиец В. Н. Институциональная парадигма развития человеческого капитала

Становление современной концепции человеческого капитала связано с развитием постиндустриального информационного общества, экономики знаний, цифровой экономики. Главную роль в анализе содержания и роли человеческого капитала способна сыграть новая институциональная экономическая теория. Определено, что методология исследования изменения парадигмы в экономической науке остается предметом дискуссии. Концепцию институциональной парадигмы развития человеческого капитала можно отнести к новой экономике, развитие которой осуществляется при условии, что наемный работник уже не всегда отчуждается от отношений собственности: он сам становится владельцем «новых» экономических ресурсов. Исследованы факторы образования, здравоохранения, которые являются определяющими в развитии человеческого капитала. Особое внимание уделено образованию, поскольку оно выступает как интеллектуальный капитал новой экономики, где знания и умения становятся «интеллектуальным принтером 5D», печатающим современный человеческий капитал. Переход к новой, постиндустриальной экономике характеризуется важнейшей долгосрочной тенденцией – прогрессом знаний и наращиванием сложности социально-экономической жизни; создан мощными факторами информационных и компьютерных технологий и ведет к расширению глобального экономического пространства.

Ключевые слова: институциональная парадигма, человеческий капитал, новая экономика, экономика знаний, образование, интеллектуальный принтер 5D.

Библ.: 12.

Коломиец Виктория Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры финансов и экономической безопасности, Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта им. академика В. Лазаряна (ул. Лазаряна, 2, Днепр, 49010, Украина)

E-mail: vik2005vik@meta.ua

UDC 330.3::331.101.262

Kolomiets V. M.

The Institutional Paradigm of Human Capital Development

The formation of the modern conception of human capital is connected with the development of post-industrial information society, knowledge economy and digital economy. The main role in analyzing of the content and role of human capital can play a new institutional economic theory. It is determined that the methodology of research of paradigm change in economic science remains the subject of discussion. The conception of institutional paradigm of human capital development can be attributed to the new economy, the development of which is carried out on the condition that the employee is not always alienated from the relationships of ownership: he himself becomes the owner of the «new» economic resources. The factors of education along with the factors of health care which are determining in the development of human capital are researched. Special attention is paid to education, as it acts as an intellectual capital of the new economy, where knowledge and skills become the «intellectual 5D printer», producing the modern human capital. The transition to a new, post-industrial economy is characterized by a major long-term tendency: the progress of knowledge and the increasing complexity of the socio-economic life; created by powerful factors of information and computer technologies and leading to expansion of global economic space.

Keywords: institutional paradigm, human capital, new economy, knowledge economy, education, intellectual 5D printer.

Bibl.: 12.

Kolomiets Viktoriia M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree of the Department of Finance and Economic Security, Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after academician V. Lazaran (2 Lazaryana Str., Dnipro, 49010, Ukraine)

E-mail: vik2005vik@meta.ua

Культивування інтегрального мислення в розумінні трансформації нової економіки визначає потребу перегляду наявних теорій і практики розвитку людського капіталу. В такий теоретичний контекст, що запропонований в доповіді римського клубу [1], повністю вписується інституціональна парадигма людського капіталу.

Становлення сучасної концепції людського капіталу пов'язане з розвитком постіндустріального інформаційного суспільства, економіки знань, цифрової економіки, нейроекономіки. Економічний прогрес і суспільний розвиток залежать від інтелектуалізації життя населення [2]. А вкладення в людський капітал в період ринкового розвитку економіки вважаються новим інструментом для вимірювання соціально-економічного прогресу держави та потенціалу як благополуччя країн, так і таких, що розвиваються [3; 4].

Більшість науковців розглядають розвиток людського капіталу в рамках методологічних традицій неокласики: пояснюють і оцінюють економічні та позаекономічні явища та процеси, зокрема, питання створення і використання людського капіталу на основі принципу максимізації поведінки індивідумів. У той же час зміни в характері розвитку економіки, переміщення більшості зайнятих зі сфери виробництва у сферу послуг, роботизація, виробництво за допомогою 3D і 4D-принтерів суттєво змінюють як теоретичні, так і практичні погляди на розвиток людського капіталу. Це потребує виходу за межі методологічного індивідуалізму неокласичного і інших подібних підходів у дослідженнях шляхів трансформації людського капіталу.

Головну роль в аналізі змісту та ролі людського капіталу в сучасній економіці може відіграти нова інституціональна економічна теорія. Спираючись на досягнення цієї теорії вірогідно визначити зміст інституціональної парадигми розвитку людського капіталу в часи нової епохи «Відродження».

Метою дослідження є формулювання гіпотези й обґрунтування перспектив розвитку інституціональної парадигми людського капіталу як інтелектуальної складової нової економіки на основі аналізу історичного розвитку змісту людського капіталу.

Глибинно вивчали теорію людського капіталу такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. Антонюк, Г. Беккер, О. Бородіна Ф. Волков, О. Грішнова, С. Дятлова, К. Ланкестер, Е. Лібанова, В. Мандибуря, Р. Патнэм, Г. Прошак, О. Стефанишин, Дж. Ходжсон, А. Чухно та ін.

В рамках наявної методології сучасна концепція розвитку людського капіталу виходить з того, що первинною господарською одиницею визнається домогосподарство, а не окремих індивід. Вона дала імпульс розвитку теорії економіки сім'ї: домашнє господарство та споживча діяльність стали виділятися в особливий вид виробництва.

В будь-якому випадку розвиток людського капіталу зводиться, а іноді просто отожднюється з відтворенням робочої сили. З погляду класичної економічної науки (починаючи з Платона), відтворення робочої сили – лише чинник виробництва. В наявних теоріях

немає гідного місця для сучасного розуміння сутності людського капіталу як мети та змісту будь-якої суспільної діяльності. Зміст поняття зводиться до того, що це запас природних або набутих внаслідок інвестування здібностей, навичок, досвіду, знань, інформаційної культури, мотивації та мобільності індивіда, використання яких в економічній діяльності дає вищі прибутки всім користувачам.

Одним зі стимулюючих інститутів формування людського капіталу є правові та позасудові норми, що визначають і захищають права власності людини.

Іншою умовою розвитку людського капіталу є наявність безлічі пов'язаних інститутів. Наприклад, таких як франшиза, тобто, набір благ, який складається з прав користування брендом, методів ведення бізнесу, товарного знаку, технологій, наданих за плату та на основі взаємних зобов'язань і оформлених відповідно до закону про охорону інтелектуальної власності.

Це зумовлює потребу в людському капіталі з новітніми знаннями, навичками, вміннями, тобто з більш високою конкурентоспроможністю, що, своєю чергою, висуває нові вимоги до такої складової людського капіталу, як освіта [5].

Оптимальні інвестиції в людський капітал залежать від різних чинників, таких як стан середовища, в якому функціонують ринок капіталу, рівень стабільності в економіці, політиці. Коли політична влада знаходиться в нестійкому положенні, накопичення людського капіталу, ймовірно, не буде оптимальним, оскільки учасники не можуть взяти на себе довгострокові зобов'язання перед суспільством, яке заслуговує на довіру.

Якщо запорукою економічного успіху є ефективні інститути [6, с. 7], то чому на цій основі не отримав достатнього розвитку весь світ, а тільки його частина?

Д. Аджемоглу, С. Джонсон, Дж. Робінсон виявили витоки зростання людського капіталу, які залежать від запровадження інститутів в колонізованих частинах світу [7]. Коли європейці прибули на території, що мали високу щільність населення в існуючих популяціях і багаті ресурси, це загальмувало розвиток цих популяцій. Причина: там були використані неефективні інститути, які дозволяли європейцям оподатковувати та витягувати орендну плату з населення.

В той же час території з меншою щільністю населення і більш бідні підпали під дію тих інститутів, які здатні були стимулювати європейську міграцію. Ці інституціональні відмінності зберігалися і призводили до зміни наявного стану.

Наслідком розширення влади англійців, які заселили більшу частину Північної Америки, а також оселилися в деяких частинах Карибського басейну, став той факт, що бідніші території, такі як Північна Америка, стали багатшими, а багатші місця, наприклад Карибський басейн, застигли в своєму розвитку.

Європейські держави привнесли неефективні інститути в одні місця і започаткували ефективні в інших. Це стосується інститутів, пов'язаних із майновими правами людини, навчальних закладів і франшиз.

Історично склався цілий ряд інститутів праці і людського капіталу. В їх розвитку спостерігаються такі найменш вільні, як рабство та підневільний стан, трудові договори різних типів, у тому числі учнівство, і, в кінцевому рахунку, безкоштовна робоча сила з відповідними навчальними закладами.

Продуктування людського капіталу передбачає збереження і передачу знань, які забезпечують умови для економічного зростання. Але така передача не могла бути широкою та охоплювати великі маси людей, поки не з'явилися спеціальні інституції у вигляді шкіл.

Знання передавалися та продовжують передаватися і без формальної шкільної системи. Сократ вчив Платона, Платон – Аристотеля, приватні репетитори викладали конфуціанську класику сотням тисяч китайців, щоб вони мали змогу брати участь в екзаменаційній системі оцінювання знань, підмайстри навчалися навичкам у своїх майстрів; батьки завжди вчили своїх дітей. Але тільки в школах, де навчання людини починається змалечку, отримання знань охоплює широке коло пересічних людей та набуває системного характеру.

Перехід до масової початкової освіти в більшій частині Європи почався орієнтовно в кінці дев'ятнадцятого сторіччя, але в Північній Америці стався набагато раніше. У Сполучених Штатах і Пруссії, провідних країнах у галузі освіти, рівень початкової освіти до 1860 року становив близько 70 % кількості дітей у віці від 5 до 14 років [8]. Сполучені Штати зберегли своє лідерство і випередили Німеччину в кінці дев'ятнадцятого сторіччя. Коефіцієнт початкової освіти перевищив 90 %. У Франції, Німеччині та Великобританії до початку двадцятого століття рівень початкової освіти перевищив 70 %.

Показники основних змін в освіті в Європі і Сполучених Штатах з 1840 р. по 1940 р. треба використовувати з певною обережністю. Шкільні дані часто отримують з загальних переписів населення, не враховують кількість місяців, протягом яких діти відвідують школу, особливо, коли дані по школах базуються на адміністративних записах. У багатьох місцях, де ще не існує середніх шкіл, старша молодь відвідує загальні або початкові школи, в яких проводять навчання початкові класи. Тому чисельність може бути завищена дітьми старшого віку. Ще одна складність полягає в тому, що при зіставленні між країнами необхідно враховувати різні інституційні особливості країн, оскільки школи майже завжди є частиною державного сектора.

Освітнє лідерство Сполучених Штатів в дев'ятнадцятому столітті продовжило значне зростання в двадцятому з початком «руху середньої школи». Більшість багатих країн Європи до початку двадцятого століття мали широку початкову освіту, але масова освіта на рівні середньої школи і вищої освіти була відсутня.

Сполучені Штати істотно збільшили чисельність молоді, яка закінчила середню школу. На відміну від них, статистичні дані по 13 країнах, наведені Організацією економічного співробітництва і розвитку, показують, що в середині 1950-х років показники зарахування в середні школи підлітків в очних загальноосвітніх школах були низькими у всій Європі. Багато країн Північної

Європи мали технічні програми для підлітків. Але навіть з їх урахуванням чисельність учнів мала, що не відповідає широкому розповсюдженню системи середньої освіти і, таким чином, не є підставою для поширення системи вищої освіти [9].

Та, в кінцевому рахунку, Європа увійшла разом зі Сполученими Штатами в перелік країн з масовою освітою. А в останні десятиліття випереджала їх з точки зору як кількості, так і якості середньої освіти.

Двадцяте століття стало століттям людського капіталу. Освіта в Сполучених Штатах, як правило, мала відкритий і поблажливий характер. Відкритість позиціонується як допуск до навчання в школах всіх дітей. Відкритість американських шкіл пов'язана з тим фактом, що починаючи з середини XIX століття початкові та середні школи повністю публічно фінансувалися місцевими та державними органами влади. Поблажливість у школах визначається тим, що учням, які погано навчаються, як правило, дозволяється переходити до наступного класу. Поблажливий характер пов'язаний з низьким рівнем існування до недавнього часу малої кількості стандартизованих тестів, затверджених на законодавчому рівні.

Характерною рисою освіти в США було те, що вона не тільки академічна, але й мала також практичне спрямування. При цьому ще й всім дітям надається можливість перейти на більш високий рівень, навіть якщо фінансові обмеження перешкоджають досягненню цієї мети.

Дискусії про рівні освіти не вирішили ґрунтовного питання в застосуванні людського капіталу. Постає питання доцільності інвестування в освіту або навчання. Проста модель інвестицій в людський капітал свідчить про те, що інвестиції більш вірогідні, коли прибутковість вища, а витрати нижчі (можливо, нижчі з економією від масштабу, що надається школами), а ставка дисконтування (можливо, функція батьківського доходу і більшої визначеності) нижча. Але проста модель не враховує кілька важливих факторів, таких як місце проведення навчання (школа, робота вдома); суб'єкти, які забезпечують навчання і оплачують його; роль держави або колективів у цих питаннях.

У тих випадках, коли технологічні зміни носять швидкий характер і географічна мобільність висока, в цілому гнучка освіта є більш цінною, ніж специфічна освіта для конкретної професії або місця, яка є відносно негнучкою. Коли ситуація складається навпаки, конкретна підготовка набагато краща. Америка мала значну географічну мобільність і протягом деякого часу більшу технологічну динаміку, ніж Європа. Обидва ці чинники зробили гнучку освіту більш цінною, а професійне і промислове навчання менш цінними та привабливими.

Майже у всіх країнах і протягом більшості історичних періодів освіта надавалася державою і нею фінансувалася. Були випадки, коли приватний сектор був значнішим, але державна частка майже завжди поступово збільшувалася.

Причин для зростання участі уряду в освіті достатньо. Держава має різноманітні інтереси у сфері освіти, які підвищують попит на школи і, своєю чергою, примушують державу до субсидування освіти. Осно-

вний інтерес держави полягає в тому, що освіта забезпечує основу для створення суспільних благ, у тому числі наділяє громадян сукупністю загальних цінностей. Держава також зацікавлена у виправленні ринкових збоїв у сфері шкільної освіти.

Демократичні держави вимагають грамотних громадян і освічених лідерів; недемократичні уряди часто обмежують освіту. В державах існує нескінченна потреба в освічених особах, у тому числі вчителів, інженерів, військовий персонал, духовний персонал і бюрократів. Освіта створює позитивні зовнішні фактори багатьох типів, такі як зниження рівня злочинності та поліпшення здоров'я. У місцях з низькою щільністю населення школи часто є природними монополіями, а їх державне забезпечення та регулювання виправдано міркуваннями збільшення кількості освіченого населення і за рахунок цього – зниження ціни навчання.

Ще одна причина участі держави в освіті полягає в тому, що держава змушена контролювати процес залучення дітей до навчання. Особливо це стосується випадків, коли батьки не усвідомлюють важливість і необхідність навчання, або діти занадто короткозорі.

Закони про обов'язкове шкільне навчання і дитячу працю часто допомагають досягненню цих цілей. Ці закони є обов'язковими в таких країнах, як Великобританія та Ірландія, де держава фінансує школи та платить вчителям за високоякісну широку освіту.

Оскільки освіта не є чистим суспільним благом і може бути придбана у приватному секторі, батьки можуть відмовитися від державної системи, навіть якщо вони платять податки, з яких фінансується освіта. Батьки з низьким попитом на освіту (або низьким доходом) не будуть голосувати за високі витрати, а батьки з високим попитом на освіту (або високим доходом) також не здатні голосувати за високі витрати, оскільки, скоріше за все, вони відмовляться від державної освіти і скористуються приватним освітнім сектором. Одне з рішень полягає в тому, щоб мати невеликі округи, які будуть краще відповідати шкільним витратам, батьківським вимогам і нададуть більш високий рівень шкільної освіти. Одним із значних досягнень освіти в США було створення великого числа невеликих, фінансово незалежних округів. Сьогодні налічується близько 16 000 переважно незалежних шкільних округів [9].

Освіта більшості країн просунулася до масовості через три реформи, які стосуються трьох частин шкільної освіти: початкової, середньої та вищої. Точне число тривалості кожної з цих частин і вік, в якому молодь робить кожен з переходів, не однакові між країнами. Однак існує значна одноманітність, ймовірно, пов'язана з біологією розвитку дитини.

Нові технології підвищують попит на кращі навички. Технології кінця XIX і початку XX ст. збільшили попит на робітників, які могли читати креслення, знали небагато про електрику, були досить грамотними для того, щоб друкувати з книжок і на швидку руку диктували листи. Технічний прогрес протягом усього минулого століття збільшив попит на ще більше розвинутий людський капітал.

Значне збільшення темпів повернення до освіти та професійної підготовки в Сполучених Штатах протягом останніх декількох десятиліть відбулося головним чином тому, що пропозиція людського капіталу не зростала достатньою мірою, і попит на навички прискорився. Але останнім часом пропозиція людського капіталу знову почала збільшуватися.

Людський капітал, втілений у робочій силі, зростає, але сильно змінився за змістом, а вимоги до навичок в економіці знань посилилися. Переваги освіти сприяли поширенню людського капіталу з точки зору тривалості освіти. Однак в останні десятиліття ці характеристики, можливо, сповільнили прогрес, особливо з точки зору якості освіти. Фінансована державою освіта в невеликих, фінансово незалежних округах збільшувала тривалість навчання, але призвела до великих відмінностей в знаннях учнів. Відкрита та поблажлива система сприяла поширенню освіти в маси, але вона часто мала недостатньо стандартів просування і випуску навіть на державному рівні. Багато з цих недоліків первинних чеснот у цей час переглядаються державами.

Тема людського капіталу за своєю суттю є історичною. Дослідження історії шкільної освіти в усьому світі, особливо за межами Європи та Північної Америки, все ще знаходиться в зародковому стані. Перелік питань і тем у вивченні людського капіталу та його еволюційної історії довгий.

Залишається багато питань, що мають бути історично досліджені. Чому уряди розширюють формальну шкільну освіту і чому неформальна підготовка має більш важливе значення в певних місцях і в певні періоди? Який взаємозв'язок між потребами нижнього рівня шкільного навчання і забезпеченням вищої освіти? Яка взаємодія між освітою і охороною здоров'я, якщо відомо, що на сьогодні більш освічені люди мають краще здоров'я?

Формування інституціональної парадигми розвитку людського капіталу пов'язане з розвитком постіндустріального суспільства і економіки знань. Тому цю концепцію можна віднести до нової економіки, розвиток якої здійснюється за умови, що найманий працівник уже не завжди відчужується від відносин власності: він сам стає власником «нових» економічних ресурсів – знань, кваліфікації, досвіду, інформації. Концепцію людського капіталу можна розглядати в рамках методологічних традицій неокласики: пояснювати й оцінювати економічні та позаекономічні явища та процеси, зокрема питання створення і використання людського капіталу на основі принципу максимізації поведінки індивідуумів.

Однак у рамках цієї концепції первинною господарською одиницею визнавалося домогосподарство, а не окремих індивідів. Тому не випадково вона дала імпульс розвитку теорії економіки сім'ї: домашнє господарство та споживча діяльність стали виділятися в особливий вид виробництва. Близько 30 % часу найманих працівників припадає на традиційний робочий час, інші 70 % витрачаються у сфері дозвілля і споживання. У розрахунку по населенню в цілому 15 % всього громадсько-

го часу відводиться на традиційний робочий час, решта часу витрачається на відтворення робочої сили. Цю сферу можна також позначити сферою соціального відтворення, аналіз якої знайшов своє відображення в рамках сучасної економічної соціології.

Визначальним фактором постіндустріального суспільства, а отже, основним елементом формування людського капіталу на новому етапі розвитку економіки визнаються знання, вміння, інформація. У науці це призвело до появи нового напрямку – економіки знань [10]. Про масштаби економіки знань у розвинутих країнах свідчить ряд показників. У США в складі сфери послуг (частка якої у виробництві валового національного продукту США з 60-х років зросла з 50 % до більш ніж 72 %) 63 % послуг можуть бути віднесені до категорії інтелектуальних, основою яких є поширення і використання інформації [11]. Інвестиції в людський капітал в США в 90-ті роки втричі перевищили інвестиції у фізичний капітал, витрати на освіту перевищили половину інвестицій у фізичний капітал, витрати на охорону здоров'я виявилися ще вищими.

Особлива увага в усіх країнах приділяється освіті, оскільки вона виступає як інтелектуальний капітал нової економіки, де знання і вміння стають «інтелектуальним принтером 5D», що друкує сучасний людський капітал.

Частка інвестицій в людський капітал в загальному обсязі ВВП США, за деякими оцінками, становить понад 15 % ВВП, що перевищило чисті валові інвестиції приватного капіталу у виробництво. Коефіцієнт ефективності людського капіталу у світі в 2016 році становив 0,3, в США – 1,2. Індекс якості людського капіталу в США складав 1,67, а в Росії – 0,31 [12].

Перехід до нової, постіндустріальної економіки характеризується найважливішою довгостроковою тенденцією – прогресом знань і нарощуванням складності соціально-економічного життя, створений потужними факторами інформаційних і комп'ютерних технологій і веде до розширення глобального економічного простору. Зростаюча складність породжує різноманітні соціально-економічні, політичні та технологічні проблеми, які посилюють суперечливість інституційного розвитку людського капіталу.

ВИСНОВКИ

Становлення сучасної концепції людського капіталу пов'язане з розвитком постіндустріального інформаційного суспільства, економіки знань, цифрової економіки, нейроекономіки. Головну роль в аналізі змісту та ролі людського капіталу в сучасній економіці може відіграти нова інституціональна економічна теорія. Спираючись на досягнення цієї теорії вірогідно визначити зміст інституціональної парадигми розвитку людського капіталу в часи нової епохи «Відродження». Тому концепцію інституціональної парадигми розвитку людського капіталу можна віднести до нової економіки, розвиток якої здійснюється за умови, що найманий працівник уже не завжди відчужується від відносин власності:

він сам стає власником «нових» економічних ресурсів – знань, кваліфікації, досвіду, інформації.

Одним зі стимулюючих інститутів формування людського капіталу є правові та позасудові норми, що визначають і захищають права власності людини. Іншою умовою розвитку людського капіталу є наявність безлічі пов'язаних інститутів. Людський капітал, втілений у робочій силі, зростає, але сильно змінився за змістом, а вимоги до навичок в економіці знань посилилися. Особлива увага в усіх країнах приділяється освіті, оскільки вона виступає як інтелектуальний капітал нової економіки, де знання і вміння стають «інтелектуальним принтером 5D», що друкує сучасний людський капітал.

Перехід до нової постіндустріальної економіки характеризується найважливішою довгостроковою тенденцією – прогресом знань і нарощуванням складності соціально-економічного життя, створений потужними факторами інформаційних і комп'ютерних технологій і веде до розширення глобального економічного простору. Зростаюча складність породжує всілякі соціально-економічні, політичні та технологічні проблеми, які посилюють суперечливість інституційного розвитку людського капіталу. У міру розвитку нової економіки концепція людського капіталу також розширюється і трансформується, включає в себе більшу різноманітність навичок і характеристик. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Weizsaecker E., Wijkman A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Springer, 2018. 220 p.
2. Радева М. М., Порохня В. М., Кузнецов В. І. Моделювання впливу інтелектуального капіталу на макроекономічні процеси в державі. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2017. № 2. С. 22–25.
3. Головкова Л. С. Розвиток трудових ресурсів потенціалу залізничної галузі в контексті корпоратизації. *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту»*. 2012. Вип. 4. С. 26–37.
4. Рекун І. І. Управління персоналом у системі економічної безпеки підприємства залізничного транспорту. *Економіка та держава*. 2015. № 11. С. 28–32.
5. Ткач Т., Коломієць В., Радева М. Психолого-педагогічні умови формування інституціональної моделі освітнього простору особистості // Інституціональні трансформації в економіці України : монографія / за заг. ред. В. М. Коломієць. Мелітополь : Колор Принт, 2017. 244 с.
6. Доклад о мировом развитии 2002 года. Создание институциональных основ рыночной экономики. Всемирный банк. М. : Весь Мир, 2002. 240 с.
7. Аджемоглу Д., Робинсон Дж. А. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты. М. : АСТ, 2016. 693 с.
8. Gregory C. The Condition of the Working Class in England, 1209–2004. *Journal of Political Economy*. 2005. Vol. 113. № 6 (December 2005). P. 1307–1340.
9. Goldin C., Katz L. Putting the Co in Education: Timing, Reasons, and Consequences of College Coeducation from 1835 to the Present. *Journal of Human Capital*. 2011. Vol. 5 (4). P. 377–417.

10. Ткач А. А. Формування інституціональної парадигми економічної теорії. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. № 1. С. 329–334.

11. США: господарство, зовнішньоекономічна діяльність, регіональні особливості. URL: <http://www.subject.com.ua/textbook/geography/geography10/43.html>

12. Корчагин Ю. А. Эффективность и качество национальных человеческих капиталов стран мира. URL: <http://www.lerc.ru/?part=bulletin&art=38&page=1>

REFERENCES

Adzhemoglu, D., and Robinson, Dzh. A. *Pochemu odni strany bogatyie, a drugiye bednyye. Proiskhozhdeniye vlasti, protsvetaniya i nishchety* [Why some countries are rich, and others are poor. The origin of power, prosperity and poverty]. Moscow: AST, 2016.

Doklad o mirovom razvitii 2002 goda. Sozdaniye institutsionalnykh osnov rynochnoy ekonomiki. Vsemirnyy bank [World Development Report 2002. Creation of institutional foundations of a market economy. The World Bank]. Moscow: Ves Mir, 2002.

Goldin, S., and Katz, L. "Putting the Co in Education: Timing, Reasons, and Consequences of College Coeducation from 1835 to the Present" *Journal of Human Capital* vol. 5 (4) (2011): 377-417.

Gregory, C. "The Condition of the Working Class in England, 1209-2004" *Journal of Political Economy* vol. 113, no. 6 (2005): 1307-1340.

Holovkova, L. S. "Rozvytok trudoresursnoho potentsialu zaliznychnoi haluzi v konteksti korporatyzatsii" [Development of labor resource potential of the railway industry in the context of corporatization]. *Zbirnyk naukovykh prats Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu zaliznychnoho transportu imeni akademika V. Lazariana «Problemy ekonomiky transportu»*, no. 4 (2012): 26-37.

Korchagin, Yu. A. "Effektivnost i kachestvo natsionalnykh chelovecheskikh kapitalov stran mira" [Efficiency and quality of national human capital of the world]. <http://www.lerc.ru/?part=bulletin&art=38&page=1>

Radieva, M. M., Porokhnia, V. M., and Kuznetsov, V. I. "Modeliuvannya vplyvu intelektualnoho kapitalu na makroekonomichni protsesy v derzhavi" [Modeling the Impact of Intellectual Capital on Macroeconomic Processes in the State]. *Derzhava ta rehiony. Seriya : Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 2 (2017): 22-25.

Rekun, I. I. "Upravlinnia personalom u systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva zaliznychnoho transportu" [Personnel management in the system of economic security of the railway transport company]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 11 (2015): 28-32.

"SShA: hospodarstvo, zovnishnyoeconomichna diialnist, rehionalni osoblyvosti" [USA: economy, foreign economic activity, regional features]. <http://www.subject.com.ua/textbook/geography/geography10/43.html>

Tkach, A. A. "Formuvannya instytutsionalnoi paradyhmy ekonomichnoi teorii" [Formation of the institutional paradigm of economic theory]. *Biuleten Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, no. 1 (2013): 329-334.

Tkach, T., Kolomiets, V., and Radieva, M. "Psykhologo-pedahohichni umovy formuvannya instytutsionalnoi modeli osvitynoho prostoru osobystosti" [Psychological-pedagogical conditions of formation of the institutional model of the educational space of the person]. In *Instytutsionalni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy* Melitopol: Kolor Prynt, 2017.

Weizsaecker, E., and Wijkman, A. *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet* Springer, 2018.